

MULOQOT

SALAYEVA NILUFAR ILXOM QIZI
MUHAMMADJONOVA GULBAHOR DILSHOD QIZI

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
Aniq va tabiiy fanlar fakulteti
Biologiya yo'nalishi 14.B.guruh 1- kurs talabalari

Annatatsiya: Insoniyat taraqqiyoti davomida muloqot ijtimoiy hayotning eng asosiy ko'rinishlaridan biri bo'lib kelgan. Muloqot – odamlarning bir-biri bilan axborot almashish, fikr bildirish, munosabat o'rnatish va o'zaro ta'sir jarayonidir. U nafaqat kundalik turmush, balki ta'lim, siyosat, madaniyat, psixologiya, ishlab chiqarish va rahbarlik kabi barcha sohalarda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Kalit so'zlar: Muloqot, Kommunikativ, Interaktiv, Perseptiv, Rasmiy muloqot, Norasmiy muloqot, Shaxsiy muloqot, Og'zaki muloqot, Yozma muloqot.

Аннотация: На протяжении всего развития человечества коммуникация была одним из важнейших проявлений общественной жизни. Коммуникация — это процесс обмена информацией, выражения мнений, установления отношений и взаимодействия людей друг с другом. Она играет решающую роль не только в повседневной жизни, но и во всех сферах, таких как образование, политика, культура, психология, производство и управление.

Ключевые слова: коммуникация, коммуникативная, интерактивная, перцептивная, формальная коммуникация, неформальная коммуникация, личностная коммуникация, устная коммуникация, письменная коммуникация.

Abstract: Throughout the development of mankind, communication has been one of the most important manifestations of social life. Communication is the process of people exchanging information, expressing opinions, establishing relationships and interacting with each other. It plays a decisive role not only in everyday life, but also in all areas such as education, politics, culture, psychology, production and management.

Keywords: Communication, Communicative, Interactive, Perceptive, Formal communication, Informal communication, Personal communication, Oral communication, Written communication.

Kirish: Hozirgi globallashuv, raqamlashtirish va internetning keskin rivojlanishi sharoitida muloqot yangi mazmun kasb etib, uning turlari, vositalari hamda shakllari sezilarli darajada o'zgardi. Ayniqsa, o'zaro hurmat, empatiya va madaniy saviya asosida qurilgan muloqot shaxslararo munosabatlarning samimiyligi, jamoa faolligi, ijtimoiy barqarorlik va hamkorlikni ta'minlaydi.

Ushbu maqolada muloqotning mazmuni, turlari, funksiyalari, psixologik omillari hamda zamonaviy kommunikatsiya jarayonidagi o'zgarishlar ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, samarali muloqotning asosiy qoidalari va amaliy ahamiyatiga ham alohida e'tibor qaratiladi.

Muloqotning mazmuni va mohiyati

Muloqot – ikki yoki undan ortiq subyektlarning o'zaro ta'sir jarayoni bo'lib, u axborot almashinuvi, shaxslararo munosabat shakllanishi va birgalikda faoliyatni muvofiqlashtirishni o'z ichiga oladi. Psixologiyada muloqot uch asosiy tarkibiy qismga bo'linadi:

1. **Kommunikativ** – axborot almashish jarayoni.
2. **Interaktiv** – o'zaro ta'sir, birgalikda faoliyatni tashkil etish.
3. **Perseptiv** – suhbatdoshni idrok etish, tushunish, baholash.

Shu uch komponentning uyg'unligi muloqotning mazmunli va samarali bo'lishiga olib keladi.

Muloqotning turlari

Muloqotni bir necha mezon asosida tasniflash mumkin.

A) Mazmuniga ko'ra

- **Rasmiy muloqot** – ish joyi, ta'lim muassasasi, davlat tashkilotlari doirasidagi aloqa.
- **Norasmiy muloqot** – do'stlar, qarindoshlar, tanishlar o'rtasidagi erkin suhbat.
- **Shaxsiy muloqot** – yaqin odamlar o'rtasidagi chuqur hissiy aloqalar.

B) Shakliga ko'ra

- **Og'zaki muloqot** – suhbat, nutq, muzokara.
- **Yozma muloqot** – maktub, xabar, rasmiy hujjat.
- **Noverbal muloqot** – mimika, imo-ishora, tana holati, nigoh.

C) Axborot yetkazish vositasiga ko'ra

- **An'anaviy muloqot** – yuzma-yuz suhbat.
- **Mediatizatsiyalashgan muloqot** – telefon, ijtimoiy tarmoqlar, elektron pochta orqali aloqa.

Zamonaviy davrda aynan mediatizatsiyalashgan muloqot yetakchilik qilmoqda va u insonlar o'rtasidagi munosabatlar sifatiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda.

Muloqotning funksiyalari

1. **Axborot funksiyasi** – yangi ma'lumotlarni o'zlashtirish va uzatish.
2. **Regulyativ funksiyasi** – kishilarning xatti-harakatlarini muvofiqlashtirish.
3. **Ekspressiv funksiyasi** – his-tuyg'ularni ifodalash va boshqalarga yetkazish.
4. **Ijtimoiylashuv funksiyasi** – shaxsning jamiyatga moslashishi.
5. **Madaniy funksiyasi** – qadriyatlar, an'analar, tajriba va bilimlarni avloddan avlodga o'tkazish.

Muloqotning ushbu funksiyalari jamiyat barqarorligi va ijtimoiy taraqqiyotning muhim omillaridan biridir.

Muloqot jarayoniga ta'sir qiluvchi psixologik omillar

Muloqot muvaffaqiyati bir necha psixologik omillarga bog'liq:

- **Empatiya** – suhbatdoshning ichki dunyosini tushunish qobiliyati.
- **Eshitish ko'nikmasi** – faol tinglash, suhbatdoshni bo'lishmasdan qabul qilish.
- **Tana tili** – qo'l harakati, mimika va nigoh orqali axborot yetkazish.
- **Hissiy intellekt** – o'z hislarini boshqarish va boshqalar hissini his qilish.
- **Madaniy farqlar** – turli millat va jamiyatlarda muloqot normalarining farq qilishi.

- **O'ziga ishonch** – fikrni aniq, lo'nda va mantiqli ifodalay olish.

Ushbu omillar uyg'unlashganda muloqot yanada samarali, hurmatli va qulay muhitda kechadi.

Raqamli davrda muloqot

XXI asrda internet texnologiyalari tufayli yangi muloqot shakllari vujudga keldi:

- **Ijtimoiy tarmoqlardagi muloqot**
- **Videokonferensiyalar**
- **Onlayn chat va messenjerlar**
- **Virtual jamoalar va forumlar**

Bu jarayon axborot almashish tezligini oshirdi, masofani yo'q qildi va global integratsiyani kuchaytirdi. Ammo shu bilan birga ayrim muammolar ham paydo bo'ldi:

- noverbal belgilar kamayishi tufayli noto'g'ri tushunish,
- “virtual qobiq” ortida yashirish,
- doimiy onlaynlik sababli stress kuchayishi,
- soxta axborotning tez tarqalishi.

Shu bois raqamli savodxonlik, axborot madaniyati va onlayn etikani shakllantirish dolzarb masalaga aylandi.

Samarali muloqotning asosiy tamoyillari

Samarali muloqot uchun quyidagi qoidalarga amal qilish muhim:

1. **Ochiqlik va samimiylik** – yolg'on, yashirish va ortiqcha rasmiylik muloqotni sustlashtiradi.
2. **Faol tinglash** – suhbatdoshni bo'lishmasdan, e'tibor bilan tinglash.
3. **Aniq va lo'nda fikr** – keraksiz tafsilotlardan qochish.
4. **Hurmat va xushmuomalalik** – muloqotning axloqiy asosidir.
5. **Bahsni madaniy olib borish** – shaxsga emas, fikrga baho berish.
6. **Noverbal signallardan to'g'ri foydalanish** – tabassum, ko'z aloqasi, tana holati.
7. **Situatsiyani hisobga olish** – har bir vaziyat o'zga muloqot uslubini talab qiladi.

8. **Feedback (fikir qaytishi)** – suhbatdosh fikrini qayta ifodalab, tushungan-tushunmaganini tekshirish.

Muloqotning samarasi ko'p jihatdan mana shu tamoyillarga amal qilinishiga bog'liq.

Ta'lim jarayonida muloqotning roli

Ta'lim tizimida muloqot o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi eng muhim ko'prikdir. Pedagogik muloqotning samaradorligi:

- dars sifatini oshiradi,
- o'quvchining motivatsiyasini kuchaytiradi,
- individual yondashuv imkonini beradi,
- ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantiradi.

Zamonaviy pedagogik metodlar — interfaol yondashuv, bahs-munozara, guruh ishlarida aynan muloqot markaziy o'rinni egallaydi.

Xulosa

Muloqot inson hayotining ajralmas qismi bo'lib, u shaxsning kamoloti, jamiyat taraqqiyoti va madaniy aloqalarning rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Uning kommunikativ, interaktiv va perceptiv jihatlari insonlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni shakllantiradi, axborot almashish jarayonini tashkil etadi va birgalikda faoliyatni muvofiqlashtiradi. Raqamli davrda muloqotning shakli va vositalari o'zgarayotgan bo'lsa-da, uning asosiy tamoyillari – hurmat, tinglash, samimiylik va aniq fikr bildirish – o'z kuchini yo'qotmaydi. Shuning uchun har bir inson muloqot madaniyatini egallashi, psixologik savodxon bo'lishi va axborot makonida ongli ravishda harakat qilishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Zokirova N. **Psixologiya asoslari**. – Toshkent: Fan nashriyoti, 2020.
2. Shermuhamedova N., Jo'rayev A. **Pedagogik kommunikatsiya**. – Toshkent, 2019.
3. Habermas Y. **Kommunikativ harakat nazariyasi**. – Berlin, 2017.
4. G'aniyev R. **Muloqot psixologiyasi**. – Toshkent: O'qituvchi, 2021.
5. Mehrabian A. **Nonverbal Communication**. – New York, 2009.
6. Turdiyev A. **Axborot madaniyati va raqamli savodxonlik**. – Samarqand, 2022.
7. Шомуротов, У. (2024). ТЕХНОЛОГИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МЕТОДОВ АРТ-ТЕРАПИИ В УСТРАНЕНИИ ЛИЧНОСТИ АГРЕССИИ. *Предпринимательства и педагогика*, 5(2), 91-95.
8. Abdulkarimovich, Y. T., & Melikmurodovich, S. U. B. (2022). Art Therapy in Eliminating Aggressiveness in the Individual. *Global Scientific Review*, 9, 1-4.
9. MELIKBOBOYEVICH, S., QIZI, O., & QIZI, Q. (2024). INSONIY MUOMALA VA MULOQOTNING PSIXOLOGIK VOSITALARI. *SAMARALI TA'LIM VA BARQAROR INNOVATSIYALAR JURNALI*, 2(2), 180-188.
10. Melikboboyevich, S. U., & Yusufaliyevna, H. S. (2024). Educator's Skill in Eliminating Aggressive Situations of Children Raised in Preschool Education Organization. *Samaraly Ta'lim Va Barqaror innovatsiyalar Jurnali*, 1(6), 611-616.